

"מפרי הארץ"

"פרשת לך לך"

"וקוזה הכל"

"ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ"

כלי יקר: ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ. למעלה נאמר והוא כהן לאל עליון, ולא הזכיר קונה שמים וארץ לפי שקודם שבא אברהם היה נקרא הקדוש ברוך הוא אל עליון כי לא היתה מלכותו יתברך ניכר בתחתונים כמו שפירש רש"י על פסוק (בראשית כד ז) ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי, ואברהם הקנה שמים וארץ לה' **כי פרסם לכל מציאותו יתברך בתחתונים**, על כן הזכיר אצל אברהם תמיד קונה שמים וארץ. **דבר אחר לפי שכל הברכות באות מטל השמים ומשמני הארץ** על כן הזכיר אצל הברכה קונה שמים וארץ. וכן כשאמר למטה הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ אם מחוט ועד שרוך נעל וגו', אמר כן לפי שיכול הקדוש ברוך הוא ליתן לו משלו ממגד שמים מעל ומתהום רובצת תחת, על כן לא אקח משלך כלום.

ויש אומרים: מה שאמר ולא תאמר אני העשרתי את אברהם, אין פירושו כדי שלא תאמר אלא באמת אמר יודע אני בכך שלא תאמר אני העשרתי את אברהם ואף על פי כן אין רצוני ליקח כלום. דבר אחר שמתחילה היה עליון כי אמרו שאין השגחתו יתברך במה שלמטה מגלגל הירח **ועל ידי מלחמה זו ראו עין בעין כי הוא גם אלהי הארץ והשגחתו גם בתחתונים, כי לא בכח יגבר איש כי אם בהשגחתו יתברך**.

אור החיים: ויברכהו ויאמר. צריך לדעת אם הברכה שברכו היא המוזכרת בענין ברוך אברהם אם כן לא היה צריך לומר ויברכהו ורואני מאומרו ברוך אברהם שברכו.

עוד היה לו לומר ויברכהו לאמר ברוך וגו' על דרך אומרו (ויחי מח) ויברכם ביום ההוא לאמר וגו'.

אכן הכוונה היא מתחלה ברוך אברהם פירוש ברכה הנוגעת לו שלא יפול ביד אויביו ויישר חיליה שהם ברכות הגופניות, ואחר כך אמר ענין אחר לצד עילאה ימלל ברוך אברהם וברכתו תהיה לאל עליון שהוא יעבוד האל ושבאמצעותו יהיה האל קונה שמים וארץ, וכך היה שבאמצעות אברהם נתן השם חיי עולם לבניו ונתקיימו שמים וארץ, וכאומרם ז"ל (ע"ז ג א) שתנאי התנה ה' עם מעשה בראשית וכו', וכאומרם (שבת פח) בפסוק (תהלים עו) ארץ יראה וגו' הרי כי לולי אברהם אין לה' קנין שמים וארץ והבן.

עוד ירצה על זה הדרך ויברכהו וגו', להגיד בא כי ב' ברכות האמורות בדבריו הם ברכות הנוגעים לאברהם ואפי' ברכה שאמר ברוך אל עליון אשר מגן היא ברכת אברהם כשמתברך ה' באמצעותו אשר מגן וגו', ולעולם לא ברך אלא ברכות האמורים בענין.

מלבי"ם: ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון, הודיע בזה שיש ה' אל עליון שהוא סבת הסבות ואלהי האלהים, ולא זאת לבד כי הוא קונה שמים וארץ, שהשמים והארץ הם קנינו, שהקנין הוא ברשות הקונה ואין מושל עליו זולתו, **כן הוא המנהיג הנהגה העליונה של המערכת ואף הנהגה התחתונה של הארץ, ולא שקנה שמים וארץ בעבר בעת הבריאה רק שקונה תמיד**, כי מחדש בכל יום מעשה בראשית ומשגיח בהשגחה תמידית מופלאת בכל רגע, וכ"ז מבואר ממה שברוך אברהם, מה שאברהם הוא מקבל הברכה מאתו. ועשה עמו נסים למעלה מן הטבע ע"י ברכת ה' עליו, שמזה מבואר שה' משגיח על כל פרטי המעשים.

העמק דבר: קנה שמים וארץ. בב"ר אי' ממי קנאן ר"א ור"צ, רבי אבא אמר כאינש דאמר פלן עיניהו יאי, שעריה יאי, ורבי יצחק אמר היה מקבל את העוברים ואת השבים כו', והוא פלא, וכבר נתקשה בזה המדרש הרשב"א בשו"ת ח"ה סי' קט"ו. **אבל הענין, דעין הוא כנוי להשגחה וכדכתיב מלכים א' ט' והיה עיני ולבי שם כל הימים**, הפי' השגחתי ורצוני, וע' ת"י שם שכיון לזה, ושערות כנוי על השתלשלות המעשה הצומחת מתחלת המחשבה שהם כמו שערות מראש המחשב ומשתלשלות, וכמש"כ בביאורי על שה"ש ה' ב' על המקרא שראשי נמלא טל קווצתי רסיסי לילה, וידוע דשמים הוא מקום השגחה והארץ הוא תכלית הפעולה שימלא עי"ז כבודו ית' בכל הארץ, וכמש"כ לעיל ב' ד' בהר"ד, וא"ר אבא בפירוש קונה שמים וארץ, דאברהם אבינו זכה דהקב"ה יהי מתקן על ידו תכלית שמים וארץ, היינו ההשגחה והשתלשלות, והיינו המשל פלן עיניהו יאי ושעריה יאי, **ונהנה לר"א פירוש קונה שמים וארץ קאי על אל עליון, וכמו שאנו אומרים בתפלה וקנה הכל**.

ור"י מפרש דקונה שמים וארץ קאי על אברהם, שעל פיו שהקרא שם שמים בארץ והגיע לתכלית הבריאה, נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, והא פשיטא דר"י צ' מודה לר"א בפירוש לשון אברהם הרימתי ידי אל ה' אל עליון קנה שמים וארץ, **דקאי על הקדוש ברוך הוא, ולא פליג אלא על דבר מלכי צדק**, ולמד מדלא אמר זה השבח של הקדוש ברוך הוא בברכה שבירך את ה' ולומר ברוך אל עליון קנה שמים וארץ אשר מגן וגו', אלא רצה מלכי צדק לכלול זה השבח שיהא גם על אברהם, על כן אמר בלשון דמשתמע לתרי אפי'.

"לכבוד שבת קודש"

"מפרי הארץ"

הלכה

אורוז זזיים

א' הפסיק באמצע שמו"ע כדי לגמור כולה להיכן חוזר?

תשובה: אם מחמת אונס חוזר לראש ואפילו אונס ליסטים (עיין סימן ק"ד)

ב' אם לא הפסיק כדי לגמור כולה להיכן חוזר?

תשובה: לתחילת הברכה. (עיין סימן ק"ד)

אבן העזר

א' האם צריך לכתוב מקום דירת הבעל בגט?

תשובה: המנהג שלא לכתוב. (עיין בסימן קכ"ח)

ב' האם צריך לכתוב מקום נתינת הגט בגט?

תשובה: המנהג לכתוב. (עיין בסימן קכ"ח)

יורה דעה

א' שחט בהמה ונמצא טריפה האם ברכת לבטלה?

תשובה: נחשב ברכה לבטלה באונס. (עיין בסימן י"ט)

ב' האם מותר לברך על שחיטה שמא ימצא טריפה?

תשובה: מותר ולא חשיבן שימצא טריפה כי יש רוב אלא אם כן יש ריעותא. (עיין בסימן י"ט)

חושן משפט

א' האם מוסר חברו ולקחו ממנו שלא כדין צריך לשלם?

תשובה: חייב לשלם. (עיין בסימן שפ"ח)

ב' מה הדין במת האם גובים מיורשים?

תשובה: גובים וי"א דוקא בעמד בדין. (עיין בסימן שפ"ח)

"אל תירא"

מדרש אגדה: אל תירא אברם. מיכאן אתה למד שהיה אברהם מתירא שלא יבואו האומות עליו: אני מגן לך. מה המגן הזה כל הכאות עליו בין חצים בין חרבות סובל אותם, כך אני אהיה מגן לך כל מי שיבא עליך אני אלחם כנגדו ד"א למה נתיירא, אמר שמא הרגתי צדיק בהם, אמר לו הקדוש ברוך הוא לא תענש לפני, אלא שכרך הרבה מאד ושכר גדול אני חייב ליתן לך על שהרגת את הרשעים.

קדושת לוי: אל תירא אברם אנכי מגן לך כו' (טו, א). כלומר, מה שעשית נקמות באויבך, הוא מחמת שרצו לעשות לך רעה, ואני לך למגן ולמחסה שלא יגיע לך שום רעה, ומנעתי אותם בזה שהרגתי אותם שלא יעשו לך רעה, ונמצא עיקר הנקמה רק מחמת שאני אוהב אותך ואני לך למגן, אבל לא מחמת נקמה שלהם שאני שונא אותם, ונמצא אין לנכות לך משכרך.

תומר דבורה: "חסד לאברהם" הם המתנהגים בעולם לפני משורת הדין פאברהם אבינו גם הקדוש ברוך הוא מתנהג עמם לפני משורת הדין, אינו מעמיד עמם הדין על תוקפו אף לא פדרך הישר אלא נכנס עמם לפני מן הישר כמו שהם מתנהגים, וחינו "חסד לאברהם" הקדוש ברוך הוא מתנהג במדת חסד עם אתם שהם כמו אברהם בהתנהגות. גם האדם עם היות שעם כל אדם יהיה מתנהג בצדק ובישר ובמשפט, עם הטובים והחסידיים תהיה הנהגתו לפני משורת הדין. ואם לשאר האדם היה סבלן.

"מפרי הארץ"

סיבון ע"ה

בעניין: להזהר מגלוי שער וקול אשה בשעת ק"ש.

ו: האם מותר שיער 'פזור' לפנויה, איך יש לנהוג בענין שיער שבקצוות הראש בנשואה, והאם מותרת בגילוי הראש בחדר מדרגות ובתוך ביתה?

תשובה: שער פזור לפנויה אסור, והזהר החמיר מאוד שלא יראה שום שער וכן ראוי לנהוג, בחדר מדרגות אסור ובתוך ביתה המג"א מתיר אבל למנהגינו היום אסור.

ז: האם מותר [תמיד] לשמוע קול דיבור אשה כשאני נהנה וכשנהנה, ומ"ה קול זמר של פנויה טהורה או נדה, ומ"ה קול נכרית?

תשובה: כשאני נהנה מותר וכשנהנה אסור, קול זמר של פנויה טהורה מותר, נדה וקול נכרית אסור.

ח: האם מותר בכל הנ"ל לקרוא ק"ש ודבר שבקדושה?

תשובה: קול דיבור מותר קול זמר אסור.

ט: מה הנידון בברכת המילה ואיך יש לנהוג?

תשובה: מותר לברך כנגדה, המג"א אסור לאחוז במילה בשעת הברכה אבל למעשה פוסקים שמותר כי יש לחוש לסכנה.

י: האם מהני – הפסק זכוכית, בגד רשת, קלף דק, עצימת עינים, החזרת פנים, החזרת כל הגוף, עצימת עינים כשהערוה ברשות אחרת, עצימת עינים והפסק זכוכית?

תשובה: הפסק זכוכית בגד רשת קלף דק לא מהני, עצימת עינים מחלוקת ולהלכה לא מהני, החזרת פנים לא מהני, החזרת כל הגוף מהני, עצימת עינים כשהערוה ברשות אחרת מחלוקת, עצימת עינים והפסק זכוכית מהני.

א: ק"ש נגד ערוה – מה הדין מקום שדרכה לכסותו, פניה וידיה, כפות הרגלים, החלק שמתחת לברך ומעל לברך, והאם יש חילוק מה מנהג המקום, פרט מה הדין בכל הנ"ל בפחות מטפח?

תשובה: פניה וידיה כפות הרגלים והחלק שמתחת לברך תלוי שאם המנהג לכסות אסור. ומעל לברך אסור בכל מקום וי"א שמעל הברך אסור אפילו באשתו ופחות מטפח, וי"א שפחות מטפח מותר דווקא באשתו אבל באחרת אסור.

ב: האם אשה מותרת בדברים שבקדושה מול ערות אשה אחרת, או מול טפח מגולה?

תשובה: מול ערוה אסור, ומול טפח לרמ"א אסור והאחרונים פסקו להקל.

ג: שיער – מ"ה בתולה, נשואה, מקודשת ולא נשואה, פנויה שנבעלה, גויה נשואה?

תשובה: בתולה תלוי במנהג, נשואה מקודשת ולא נשואה אסורות, פנויה שנבעלה אסורה אבל א"א לכוף על זה, גויה נשואה צ"ע.

ד: פאה נכרית משיער חברתה או משיער עצמה?

תשובה: לרמ"א מותר ויש מחמירים וכתב הפרי מגדים שמקומות שיוצאים בפאה נוכרית יש לסמוך להתיר ובשער עצמה המג"ג מחמיר.

ה: איזה חלקים בשיער תלוי במנהג המקומות ואיזה לא תלוי?

תשובה: מעט שער היוצא חוץ לצמתן שא"א לצמצם שלא יצא כלום תלוי במנהג המקומות אך יותר מזה אסור בכל מקום.

"מפרי הארץ"

"מבלית הוועד"

מהרב יהושע רייך שליט"א

גדר התפלה כששכח הזכרה המעכבת

ידועה מח' הראשונים (תוס' ברכות כו, ב ד"ה "טעה") אם הזכרת מעין המאורע בתפלה נתקנה כחלק ממטבע התפלה וכל שלא אמר "יעלה ויבוא" הוא כמי שלא התפלל כלל, או שאין זה חלק ממטבע התפלה אלא נתקן כתוספת המחויבת וכשלא הזכיר יצא ידי חובת תפלה אלא שמחויב לחזור ולהתפלל בשביל ההזכרה, ונפק"מ במי ששכח ולא אמר "יעלה ויבוא" במנחה של ר"ח ונזכר בלילה שכבר אינו ר"ח - אם יתפלל שתיים לתשלומין, לצד הראשון כיון שהוא כמי שלא התפלל צריך להשלים אבל לצד השני כיון שכבר התפלל וכל חובתו להתפלל שוב הוא רק בשביל ההזכרה וקצת הרי אינו יכול להזכיר אין שייך להשלים, ולא הוכרעה ההלכה אלא יתפלל ויתנה לנדבה, ולכן אם אירע כה"ג בר"ח בע"ש וקצת נזכר בלילה שבת אינו משלים כיון שאין יכול להתנות לנדבה דאין תפלת נדבה בשבת (שו"ע קח, יא מ"ב שם, לו).

לגבי "שאלת טל ומטר" בימות הגשמים, כ' הגר"ח (בסטנסיל לברכות שם) לחדש דלכו"ע היא חלק ממטבע התפלה [דהיא שאלת צרכין] ובזה ודאי שאם שכח במנחה בע"ש ולא שאל "טל ומטר" ונזכר בלילה שבת מתפלל תשלומין אע"פ שאינו שואל בה טל ומטר, אמנם במג"א (קח, טז) שהובא במ"ב (שם, לו) משמע לא כך, וכן המשמעות בפמ"ג (מ"ז שם, יא).

יש שרצו להביא ראיה מהשו"ע דלא כהגר"ח שכ' (קכד, י) דמי שצריך לחזור בשביל איזה דבר ששכח יכוון וישמע מש"צ, אע"פ שקי"ל שאינו מוציא את הבקי דכיון שכבר התפלל ורק חוזר בשביל איזה דבר הש"צ מוציא, והבינו שכוונת דין זה הוא כשיטת הראשונים הנ"ל שהזכרה אינה חלק ממטבע התפלה ולכן נחשב שכבר התפלל, ומדכ' השו"ע "בכל דבר שצריך לחזור" מבואר דאף בשביל חסרון הזכרת טל ומטר הוא, ונראה לדחות בב' אופנים.

יעויין ברע"א (שם) הובא בבה"ל (שם ד"ה "יכון") דנראה שאם נזכר שכח "יעלה ויבוא" ועודנו בתפלה יפסיק ולא ימשיך כיון שרוצה לצאת אח"כ מש"צ, ולכא' ודאי שאם יפסיק הוא כמי שלא התפלל כלל ובכל זאת מבואר דהש"צ מוציא, ויותר מזה דכבר בב"י כ' דדעת רוב הפוסקים דאפי' אם שכח ברכה שלמה יכול אח"כ לשמוע מש"צ, ובזה ודאי הוא כמי שלא התפלל, ובהכרח - לכל הפחות לדעה זו - גדר הדין כאן הוא שהסיבה שהש"צ אינו מוציא את הבקי משום שיש ענין שיתפלל בעצמו וכל זה באופן רגיל אבל כשהוא עמד להתפלל אלא שמחמת חסרון וטעות צריך לחזור אין קפידא כבר בדבר ויכול לשמוע מש"צ.

אמנם הט"ז (שם, ה) חולק וסובר שאם החסיר ברכה שלמה אינו יכול לשמוע מש"צ, וגם בתו"ד מבואר שמחלוקתו היא דא"א לומר שטעם ההיתר הוא כעין אונס דאנן קי"ל שאפי' באונס אין הש"צ מוציא את הבקי [וליישב הדעה הנ"ל י"ל דחלוק מי שמחמת אונס אינו יכול לבוא ולהתפלל למי שכבר עמד להתפלל] ולכן מבאר שגדר הדין הוא מחמת שכבר התפלל ורק חסר לו איזה דבר, ומזה אכן נראה כהבנת המוכיחים דלא כהגר"ח, ויש ליישב באופ"א כדלהלן.

יעויין בה"ל (קא, א ד"ה "והאידנא") דמי שלא כיון באבות שכ' הרמ"א שאינו חוזר - כיון שקרוב ששוב גם לא יכון - דכל זה לכא' כשגמר תפלתו אבל כל שהוא עומד ומתפלל איך נאמר לו לומר ברכות שאינו יוצא בהם, ונראה כוונתו דהוי ברכה לבטלה, אבל הביא דהחיי אדם (כד, ב) כ' שימשיך להתפלל, וביארו אחרונים (עי' קה"ק ברכות כז) דיש תנאים שאמנם מעכבים את התפלה ולא יצא ידי חובה אבל מ"מ שם תפלה יש לזה ואינו ברכה לבטלה, ולכן אע"פ שכשלא כיון באבות אינו יוצא ידי חובה מ"מ הוי תפלה ואיזה קיום מצוה יש בזה.

ונראה להוסיף ולחדש דאף במי שטעה ולא הזכיר איזה דבר שהוא מעכב את התפלה ודינו כמי שלא התפלל כלל מ"מ יש אופנים שאין זה ברכה לבטלה, ויתכן שכל דבר שאינו ממטבע התפלה תמיד וקעין שאלת גשמים שיש מטבע של תפלה בימות החמה שאין בו שאילת גשמים ממילא אף בימות הגשמים לדעה שלא יצא ידי חובה כלל מ"מ אין זה ברכה לבטלה כיון שיש תפלה כזו שפיר הוי שם תפלה אף בימות הגשמים.

ויש להביא סמך דאפי' במי שטעה בעשי"ת ולא אמר "המלך הקדוש" דבזה מאד מסתבר דאף החולקים על הגר"ח יודו דדינו כמי שלא התפלל כלל דהוא מטבע הברכה עכשיו, מ"מ אין זה ברכה לבטלה כיון שיש שם תפלה בשאר ימות השנה בלא "המלך הקדוש", דהנה נח' הראשונים (עי' ב"י תקפב, א) במי שלא אמר "המלך המשפט" אם חוזר, ודעת השו"ע שחוזר, והק' הכנסת הגדולה (שם) דדרכו של השו"ע שבמקום מח' ראשונים חושש לברכה לבטלה והיה לו לפסוק שלא יחזור, ובס' בן איש חי (פר' נצבים יט) כ' דאף שאנן קי"ל כדעת השו"ע בכל דבר מ"מ במקום ספק ברכות חיישינן ולא יחזור דהוא ספק ברכה לבטלה.

וראיתי שהק' על דבריו (עי' שו"ת "יחוח דעת" עמ' קצו) דהא קי"ל דכל שחיסר ברכה באמצע שמו"ע הוי המשך ברכותיו לבטלה ונמצא שיש כאן ספק ברכות לב' הצדדים, אם יחזור הוי לבטלה לדעות שא"צ לחזור, ואם לא יחזור כל המשך ברכותיו לבטלה לדעות שצריך לחזור ובכה"ג הדרגא לכללא דנקיטין כשו"ע, ועוד דהבא"ח עצמו (פר' משפטים כ) כ' דמי שמסופק באמצע תפלתו היכן הוא עומד יחזור למקום המוקדם שמסופק בו, ואף שהוא ספק ברכה לבטלה, ובהכרח כיון שאם לא יחזור הוא ג"כ ספק ברכה לבטלה דאולי הוא מדלג, שוב יש לו לחזור לראשון כדי שודאי יצא ידי חובת תפלה וה"ה ממש אמור להיות הדין כאן.

ובהכרח י"ל דחילוק גדול יש בין מי שלא אמר ברכה אחת דבזה הוי שאר ברכותיו לבטלה, אבל מי שטעה ולא אמר "המלך המשפט" אפי' לדעות שצריך לחזור מ"מ הוי תפלה ואינה לבטלה ולכן מחמת ספק ברכות יש לומר שלא יחזור.

ובזה יש לבאר את דינו של השו"ע הנ"ל - לדעת הט"ז - דכיון שכבר התפלל אע"פ שלא יצא ידי חובת תפלה מ"מ התפלל כבר ובכה"ג הש"צ מוציא אף את הבקי, ואין מכאן הוכחה כנגד דברי הגר"ח.